Eduskunnan tarkastusvaliokunta

Tarkastusvaliokunta 5.2.2019 klo 12.30 / K 11/2018 vp / Asiantuntijapyyntö

Lausunto hallituksen vuosikertomuksesta 2017

Työvoiman kohtaanto Uudellamaalla

Työvoiman kysyntä Uudellamaalla on kasvanut selvästi viimeisen kahden vuoden aikana. Yritysbarometrien mukaan rekrytointien kasvu tulee jatkumaan myös seuraavana vuonna. Jo nyt TE-toimistolle ilmoitettujen avoimien paikkojen määrä on selvästi vuodesta 2000 alkaneen mittaushistorian korkeimmalla tasolla.

Samanaikaisesti työttömien työnhakijoiden määrä on laskenut, mutta ei yhtä merkittävästi. Työttömyyden rakenne on vaikeutunut samalla kun helpoimmin työmarkkinoille sijoittuvat työnhakijat ovat jo löytäneet työtä. Kokonaan työvoiman ulkopuolella olevien määrä on laskenut jo useamman vuoden ajan, mikä kertoo lisääntyneestä aktiivisuudesta työmarkkinoilla. Merkittävää potentiaalisten työnhakijoiden lisäystä ei kuitenkaan ole enää odotettavissa. Uudenmaan työmarkkinoiden kohtaannon ennakoidaan yhä heikkenevän vuonna 2019.

Työnhakijapulasta kärsivien ammattinimikkeiden määrä on kasvanut selvästi viimeisten vuosien aikana Ammattibarometrin mukaan. Vastaavasti niiden ammattien lista, joissa on työvoiman ylitarjontaa, on pienentynyt selvästi. Uudellamaalla arvioidaan tällä hetkellä olevan pulaa hakijoista yhteensä 62 ammattinimikkeessä, mikä on 31 % kaikista arvioiduista ammattinimikkeistä. Suurin osa työvoimapulasta kärsivistä ammateista on sosiaali- ja terveydenhoitoalan, rakennusalan ja palvelualojen ammatteja.

Myös rekrytointiongelmista raportoivien yritysten Uudellamaalla toimivien toimipaikkojen osuus on kasvanut selvästi. Uudellamaalla ja koko maassa 42 % toimipaikoista ilmoittaa kokeneensa rekrytointiongelmia. Työvoiman saatavuuden ilmoitetaan heikentyneen laajasti koulutus- ja ammattitasosta riippumatta.

Työttömyyden rakenteessa on tapahtunut merkittäviä muutoksia työttömyyden laskiessa. Joulukuussa 2018 Uudenmaalla oli 43 451 vaikeasti työllistyvää työnhakijaa (pitkäaikaistyöttömät, rinnasteiset pitkäaikaistyöttömät, palveluilta työttömäksi jääneet ja palveluilta palveluille sijoittuneet).

UUDENMAAN ELINKEINO-, LIIKENNE- JA YMPÄRISTÖKESKUS
0295 021 000
www.ely-keskus.fi
Y-tunnus 2296962-1
Kirjaamo
PL 36, 00521 Helsinki
kirjaamo.uusimaa@ely-keskus.fi

Merkittävä osa Uudenmaan työttömistä kuuluu edellä mainittujen rakennetyöttömien joukkoon. Työttömyys on laskenut selvästi eniten työmarkkinoille helpoimmin sijoittuvien joukossa. Vaikka työvoiman kysyntä pysynee jatkossakin korkealla tasolla, on todennäköistä, että yhä useampi työtön tarvitsee tukea työllistymiseen, esimerkiksi osaamisen kehittämisen, palkkatuetun työn ja työkokeilun kautta.

Edustava esimerkki työmarkkinoiden kohtaannosta Uudellamaalla on Uudenmaan TE-toimistolle ilmoittautuneiden työttömien työnhakijoiden ja TE-toimistolle ilmoitettujen avoimien työpaikkojen samankaltaisuus. Taulukossa 1 on lueteltu ammattinimikkeet, joissa on ollut vuoden 2018 aikana eniten työttömiä työnhakijoita, ja joiden mukaisia töitä on ilmoitettu TE-toimistoon eniten. Kuten taulukosta ilmenee, kymmenestä ammattinimekkeestä viisi esiintyy molemmilla listoilla (alleviivattuina). Vaikka työvoiman suurin kysyntä ja tarjonta kohdistuvat osittain samoihin ammatteihin, ei työllistymisiä tapahdu oletetussa määrin, mikä kertoo suoranaisesta kohtaanto-ongelmasta.

Taulukko 1. Yleisimmät työttömien ammattinimikkeet ja avoimet työpaikat Uudellamaalla vuonna 2018 (Lähde: TEM/Työnvälitystilasto)

Yleisimmät työttömien ammattinimikkeet	
Sija	Ammattinimike
1	Ei ammattia
2	Myyjät
3	Yleissihteerit
4	Varastotyöntekijät
5	Mainonnan ja markkinoinnin erityisasiantuntijat
6	Siivoojat
7	Kokit
8	Lähihoitajat
9	Lastenhoitotyöntekijät
10	Avustavat keittiötyöntekijät

Yleisimmät avoimet työpaikat	
Sija	Ammattinimike
1	Myyjät
2	Siivoojat
3	Myyntiedustajat
4	Varastotyöntekijät
5	Talonrakentajat
6	Kokit
7	Lähihoitajat
8	Kuljettajat
9	Kirvesmiehet
10	Tarjoilijat

Toimenpiteitä työmarkkinoiden kohtaannon edistämiseksi

Uudellamaalla kriittisiä kohteita ovat mm. maahanmuuttajien työllisyysasteen nostaminen sekä toimenpiteet tutkintoa vailla olevien nuorten osaamisen kehittämiseksi. Myös ammattiin valmistuneiden nuorten työllisyyskehitys on huolestuttavaa, kuten myös valtava määrä aikuistyövoimaa, jolla ei ole toisen asteen tutkintoa lainkaan.

ELY-keskus ja TE-toimisto voivat parhaiten edistää työmarkkinoiden kohtaannon toteutumista kehittämällä työnhakijoiden osaamista sekä madaltamalla työnantajien kynnystä uuden työntekijän palkkaamiseen. Uudenmaan ELY-keskuksen vaikuttavuusselvitysten perusteella vaikuttavimpia palveluita työnhakijan työllistymiseen ovat yrityksien rekrytointeihin kohdistuva palkkatuki sekä koulutuspalvelut. Työllisyyspalveluiden käyttöön ja vaikuttavuuteen liittyy yleisiä haasteita.

Sekä koulutuspalvelut että palkkatuki kärsivät viime vuonna heikosta kysynnästä. Yritysten kysynnän perusteella Uudellamaalla olisi jopa mahdollista nostaa yhteishankintakoulutusten määrää, mutta joitain suunniteltuja yhteishankintakoulutuksia on sen sijaan jopa jouduttu perumaan hakijoiden vähyyden tai soveltumattomuuden vuoksi. Myöskään palkkatukea saavien työnhakijoiden määrä ei ole kasvanut samassa suhteessa työvoiman kysynnän kanssa. Sen sijaan omaehtoinen opiskelu työttömyysetuudella tuettuna on kasvattanut suosiotaan ja on nykyisin selvästi suosituin palvelumuoto.

Laajamittaisella alueellisella ja valtakunnallisella markkinoinnilla olisi mahdollista nostaa palveluiden kysyntää - ja saada paremmin yritysten tarpeisiin sopivia työttömiä hakijoiksi. Palveluita tulisi markkinoida enemmän valtakunnallisesti yhdenmukaisin tavoin. Lisäksi palkkatuen ruuhkautunut maksatus heikentää yritysten kiinnostusta palvelun käyttöä kohtaan.

Laajemmassa mittakaavassa on huomioitava, että tehokkaimmat keinot työmarkkinoiden kohtaannon parantamisessa sijaitsevat koulutuksen ja väestön osaamisen kehittämisessä sekä sosiaaliturvan uudistamisessa. Uudellamaalla on 150 000 30–64-vuotiasta ilman toisen asteen koulutusta, eikä ilman peruskoulun jälkeistä koulutusta olevien suhteellinen osuus ole vähentynyt nuorissa ikäluokissa. Uudellamaalla ilman peruskoulun jälkeistä koulutusta olevien työllisyysaste oli vuonna 2017 vain 49 % ja koko maassa 44 %.

Lisä- ja täydennyskoulutuksen tarve on ilmeinen. Aikuiskoulutuksen yksi kompastuskivi on sen heikko tunnettavuus. Järjestelmät mahdollistavat hyvin jo nyt joustavan ja lyhytkestoisen koulutuksen, mutta usein varsinkaan pienet yritykset eivät ole tietoisia koulutusmahdollisuuksista. Tarvitaan yhä enemmän vuoropuhelua yritysten, oppilaitosten ja julkisen puolen toimijoiden kesken.

Ongelmana Uudellamaalla on myös edelleen opintopaikkojen vähäinen määrä työvoimapulasta kärsivillä ammattialoilla. Esimerkiksi terveys- ja sosiaalialalla työntekijöistä on ollut jo vuosia krooninen pula, mutta valmistuneiden opiskelijoiden määrä ei riitä vastaamaan kysyntään. Myös ammatillisen tutkinnon suorittaneiden nuorten työllisyysasteen nostamiseen tulee kiinnittää enemmän huomiota. Uudellamaalla vuotta aiemmin valmistuneiden työttömyysaste (11 % vuonna 2017) on lähes kolminkertainen finanssikriisiä edeltävään aikaan verrattuna. Tämä, yhdessä koulutuksen keskeyttämisen lisääntymisen kanssa, ennakoi huonoa työllisyyskehitystä tulevaisuudessa.

Väestönkasvun perustuessa enenevissä määrin maahanmuuttoon, on maahanmuuttajien parempi osallistuminen työmarkkinoille yhä merkityksellisempää. Maahanmuuttajataustaisten työllisyysaste on merkittävästi suomalaistaustaisia alemmalla tasolla myös Uudellamaalla. Uudenmaan ELY-keskus pitää tarkastusvaliokunnan nostamaa työllisyyden edistämistä tärkeänä kotoutumisen tavoitteena. Erityisesti naisten osallistumista työmarkkinoille tulee tukea, esimerkiksi sosiaaliturvajärjestelmän ja perhevapaiden uudistamisen kautta.

Samalla on huomioitava, että kotoutujia ei pidä käsitellä yhtenä ryhmänä. Huomattava osa kotoutujista edellyttää laajempia ja perusteellisempia tukitoimia ennen työmarkkinoille osallistumista. Kotoutuminen on useita vuosia kestävä prosessi, joka ei pääty varsinaisen kotoutumisajan päättyessä. Osallistuminen avoimille työmarkkinoille edellyttää useissa tapauksissa jatkokoulutusta varsinaisen kotoutumiskoulutuksen jälkeen. Kotoutumisjärjestelmään tehtävät muutokset näkyvät varsinaisina tuloksina usein vasta vuosien viiveellä.

Uudellamaalla on vuonna 2018 nopeutettu työntekijän oleskelulupien käsittelyä huomattavasti kohdentamalla käsittelyyn lisäresursseja ja palvelumuotoilemalla hakuprosessia.

Väestönkasvun ja työllisen työvoiman lisääntymisen merkittävänä esteenä erityisesti pääkaupunkiseudulla on edelleen alueella vallitseva pula asunnoista. Asumisen kalleus estää muualta maasta pääkaupunkiseudulle muuttamista, mikä vaikeuttaa työvoiman saatavuutta varsinkin matalapalkka-ammateissa. Viime vuosina lisääntynyt asuntorakentaminen ei ole missään nimessä ratkaissut alueen asumisen ongelmia.

Yksikön päällikkö Anna Viitanen

Tutkija Timo Aulanko

Jakelu Eduskunnan tarkastusvaliokunta